

**20 év apropóján: környezetjogi elvek,
fogalmak, intézmények, amelyek az egész
jogrendszerre hatottak**
Professzori szeminárium

2015. április 16.

Bándi Gyula

1995. évi LIII. tv. – 20 év

- Előzmények (1976, 90-es évek eleje)
- Környezetbarát jogrendszer igénye
- EU csatlakozás gondolata
- 20 éves a törvény
- Aproó: aktuális jogesetek (pl. hulladék fogalma, alkalmazott díj, stb.) és a jogértelmezés hiányosságai
- Tehát, melyek az újdonságok?

Elvek - elővigyázatosság

Az elővigyázatosság az 1970-es években az NSZK-ban jelent meg... a nyolcvanas években, *Vorsorgeprinzip*-et (előrelátás vagy elővigyázatosság elve), ... a *Vorsorge* magában foglalta a legjobb elérhető technológia (BAT) alkalmazását, a szennyezés forrásnál való minimalizálására.” (*Jordan, Andrew and O’Riordan, Timothy: The precautionary principle: a legal and policy history, 2004*)

Az ózonréteg védelméről szóló Bécsi Egyezmény (1985) preambulumban. „Tudatában annak is, hogy nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt hoztak már elővigyázatossági intézkedéseket az ózonréteg védelmére,”

(A hivatalos magyar fordításban: 'megelőző' intézkedések fogalma jelenik meg.)

Rió 1992

15. Elv: A környezet védelme érdekében az Államok, lehetőségeiknek megfelelően, széles körben törekedni fognak az elővigyázatosságra. Ahol súlyos vagy visszafordíthatatlan kár fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható föl indoklásként a környezetromlást megakadályozó, a hatékonysággal járó intézkedések elhalasztására.

Rióban, 1992 *biodiverzitás egyezmény* preambuluma:

- „*megjegyezve azt is, hogy ahol a biológiai sokféleség jelentős csökkenésének vagy elvesztésének veszélye fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható érvként az e fenyegetés elkerülésére vagy mérséklésére irányuló intézkedések elhalasztására,*”.

ECJ

Sandoz-ügy (C-174/82, előzetes döntéshozatali eljárás)

17. ... a tudományos értékelésben rejlő bizonytalanság ismeretében igazolhatók azok a nemzeti intézkedések, amelyek előzetes engedély hiányában megtiltják az olyan élelmiszerek forgalmazását, amelyek hozzáadott vitaminokat tartalmaznak, mégpedig a Szerződés 36. cikke értelmében, az emberi egészség védelme érdekében.

BSE-ügy, vagy "*kergemarha-kór*" eset, (C-180/96. sz ügy, Egyesült Királyság kontra Bizottság)

- "98. A megkérdőjelezett határozat elfogadásának idejében, *nagymértékű bizonytalanság* volt az élő állat, tökehús és hústermékek által okozott kockázatot illetően.
- 99. Amennyiben az emberi egészséget érintő kockázat létének vagy kiterjedésének megítélése bizonytalan, az intézményeknek lehetőségük van arra, hogy védelmi intézkedéseket fogadjanak el mindaddig, amíg a kockázat valóságtartalma és súlyossága teljesen világossá nem válik.

Elővigyázatosság elemei

Riói 15. elvből kiindulva:

- a környezet védelme,
- a súlyos vagy visszafordíthatatlan károsodás,
- a tudományos bizonyosság kérdése, illetve
- a szükséges lépések és azok minősége,
- a bizonyítási teher alakulása.

Környezethez való jog

közjó,
jólét/jól-lét
teljessége

teremtett világ
megóvása,
társörökös

élet,
emberi
méltóság,
emberi
jogok

jog az egészséges környezethez

+

kötelezettség annak megőrzésére

1990. évi Béke Világnapi Üzenet *II. János-Pál pápa* -
„Békesség a Teremtő Istennel, Békesség az egész
teremtett világgal”

- „7. ... Az élet, és mindenekelőtt az emberi méltóság tisztelete az alapvető vezérlő elve mindenfajta egészséges gazdasági, ipari vagy tudományos fejlődésnek. ...
- 9. ... Manapság egyre erőteljesebben vetődik fel az egészséges környezethez való jog, amely a megújított Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának részét kell képezze. ...
- 13. A modern társadalom nem lesz képest megoldást találni az ökológiai válságra, hacsak komolyan át nem gondolja egész életformáját.”

- „10. Az emberi méltóság elősegítése az egészséges környezethez való joggal összefügg, mert e jog rávilágít az egyén és a társadalom közötti viszony dinamikájára.
...
- A világ jelene és jövője a Teremtés védelmétől függ, az ember és környezete közötti végtelen egymásra utaltság miatt. Az emberi jólétnek a környezetért érzett felelősség központjába helyezése a Teremtés védelmének legbiztosabb útja; ez valójában ösztönzi az egyén felelősségét a természeti erőforrások és azok igazságos használata irányába.”

(II. János Pál pápa üzenete a Béke Világnapja alkalmából: az emberi jogok tisztelete az igazi béke titka, 1999. január 1.)

ECHR

Moreno Gomez ügy (2005):

- “53. Az egyénnek joga van otthonának tiszteletben tartására, nem csupán a tényleges fizikai terület vonatkozásában, hanem e terület csendes élvezetében. Az otthon tiszteletben tartásához való jog ... olyan sérelmeket is takar, amelyek nem konkrétak és nem fizikaiak, mint a zaj, szennyezőanyag kibocsátás, szag vagy a zavarás más formája. Egy súlyos jogsértés a személy otthonának tiszteletben tartására vonatkozó jogát sértheti meg, mert megakadályozza az otthon előnyeinek élvezetében. ...
- 57. Jelen ügy nem a közigazgatási szervek beavatkozása jelent meg az otthon tekintetében, hanem ezek abbéli mulasztása, hogy nem léptek fel a kérelmező jogainak harmadik személy általi megsértése ellenében. ...

Negyedik generációs jogok?

Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése (2009):

„12. Manapság tanúi vagyunk annak, amit *az alapvető jogok negyedik generációjának nevezhetünk, vagy a jogok és kötelezettségek generációjának, amelyek a jövő társadalmára vonatkoznak. ... Ez egyszerűen csak a generációk közötti szolidaritás.*”

CARITAS IN VERITATE, XVI. Benedek pápa enciklikája, 2009:

„43. ... A jogok eltúlzása a kötelességek mellőzésébe torkollik. A kötelességek behatárolják a jogokat, mert olyan antropológiai és etikai keretekre figyelmeztetnek, amelyek igazságába az utóbbiak is beilleszkednek, ezért nem válnak önkényessé. Így a kötelességek a jogokat erősítik és mintegy a jó szolgálatában vállalt feladatként védelmet, támogatást kínálnak amazoknak.”

Alaptörvény előtt

Az 1976. évi II. törvény az emberi környezet védelméről 2. § (2) bekezdése a következőképpen fogalmazott: *„Minden állampolgárnak joga van arra, hogy emberhez méltó környezetben éljen.”*

Az Alkotmány 1989. évi módosítása:

- *18. § A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.*
- *70/D. § (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.*
- *(2) Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.*

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Nemzeti Hitvallás

- Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit. ...
- Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.

Alapvetés

P) Cikk: A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

Szabadság és felelősség

II. Cikk Az emberi méltóság sérthetetlen.

VI. Cikk (1) magán- és családi életét, otthon

XIII. Cikk A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.

XX. cikk

- (1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.
- (2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.

XXI. cikk

- (1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.
- (2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.
- (3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.

Társadalmi részvétel

- **Környezethez való jog eljárási garanciái** jelentik az egyik oldalt
- **Rió 10. elve:** „A környezeti ügyeket a legjobban az összes érdekelt állampolgár részvételével a megfelelő szinten lehet kezelni. Nemzeti szinten minden egyénnek biztosítani kell a megfelelő hozzáférést a környezetre vonatkozó **információkhoz**, melyekkel a közhivatalok és a hatóságok rendelkeznek; beleértve a veszélyes anyagokra és az állampolgárok közösségeit érintő tevékenységekre vonatkozó információt; és lehetővé kell tenni a **döntéshozatali folyamatban való részvételt**. Az államok segítsék elő és bátorítsák a lakosság tudatosságát és részvételét azzal, hogy széles körben hozzáférhetővé teszik az információkat. Hatékony **hozzáférést kell biztosítani a bírósági és igazgatási eljárásokhoz**, beleértve a jóvátételt és helyreállítást.”

Aarhus

Aarhus (1998) preambulum

- elismerve, hogy a környezet megfelelő védelme nélkülözhetetlen az **emberi jólét és az alapvető emberi jogok, köztük az élethez való jog** gyakorlása szempontjából,
- felismerve szintén, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy **egészségének és jólétének megfelelő környezetben éljen**, továbbá mind egyénileg, mind pedig másokkal együttesen **kötelessége a környezet védelme és javítása a jelenlegi és jövőbeli generációk javára**,
- figyelembe véve, hogy az állampolgárok ezen jogának biztosításához és, hogy ezen kötelességüket be tudják tartani, számukra a környezeti ügyekben az **információt** hozzáférhetővé kell tenni, **biztosítani kell számukra a jogot, hogy** részt vegyenek a döntéshozatalban, továbbá hozzáférhetővé kell tenni számukra az **igazságszolgáltatást**,

„Jólét bolygónk felélése nélkül”

2012-2020 7. EAP

63. A környezetre vonatkozó uniós szabályozás hasznának maximalizálása érdekében a program biztosítani fogja, hogy 2020-ra:
- a) egyértelmű információk álljanak az uniós polgárok rendelkezésére az uniós környezetjog alkalmazásának módjáról;
 - b) javuljon a környezetre vonatkozó speciális joganyag végrehajtása;
 - c) valamennyi közigazgatási szinten fokozottabban betartsák az uniós környezetjogot, és biztosítva legyen a belső piac versenyfeltételeinek egyenlősége;
 - d) az állampolgárok bizalma megnőjön az uniós környezetjog iránt;
 - e) érvényesíthető legyen az állampolgárokat és szervezeteiket megillető hatékony jogi védelem elve.

Egy példa:

1995. évi LIII. törvény 99. §

- a közigazgatási eljárásokra és intézkedés megtételére
- perlési jog, melyre a jogorvoslati jog kapcsán visszatérünk.

Ket. 15. §:

- ügyfélnek minősül jogszabály rendelkezése esetén az abban meghatározott hatásterületen lévő ingatlan tulajdonosa és az, akinek az ingatlanra vonatkozó jogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték; illetve
- meghatározott ügyekben törvény az ügyfél jogaival ruházhatja fel az érdekvédelmi szervezeteket és azokat a társadalmi szervezeteket, amelyeknek a nyilvántartásba vett tevékenysége valamely alapvető jog védelmére vagy valamilyen közérdek érvényre juttatására irányul.
- A hatásterület fogalma

Un. Djurgården-eset (C-263/08) Advocate General Sharpston indítványa:

- 62. Másodszor, e környezetvédelem-politikai megközelítése a bíróságok működését is erősíteni kívánja. Annak bátorításával, hogy az emberek a környezetvédelmi vitáikat a környezetvédelmet előmozdító nem kormányzati szervezeteken keresztül rendezzék, az Århusi Egyezmény és a módosított 85/337 irányelv elismeri, hogy **e szervezetek nem terhelik túl, és nem is bénítják meg a bíróságokat. Ehelyett több egyén követelését egyetlen keresetben fogják össze. ... e politika végeredményben egy olyan szűrőt hoz létre, amely hosszú távon segíti a bíróságok munkáját.** Ráadásul – mint azt az imént jeleztem – ezek az egyesületek gyakran olyan szaktudással rendelkeznek, amellyel az egyének általában nem. E szakértelemnek az eljárásba való bevonása azért előnyös, mert a bíróság számára megkönnyíti az ügy eldöntését.

Fogalmak

Dömping!

- Kvt. 40 fogalom
- Tvt 16 fogalom
- Ht. 52 fogalom

Számos problémás eset, példák:

- Fenntartható fejlődés
- Hulladék
- BAT/leghatékonyabb megoldás és társai

Riók és a fenntartható fejlődés

Rió 1992

3. Elv

- A fejlődéshez való jogot úgy kell érvényesíteni, hogy a **ma élő és a jövő nemzedékek** fejlődési és környezeti szükségletei egyaránt kielégítést nyerjenek.

4. Elv

- A fenntartható fejlődés elérése érdekében a környezetvédelemnek a fejlődési folyamat szerves részét kell alkotnia, és **nem kezelhető attól elkülönülten.**

2012, Rio+20

A jövő, amit kívánunk

- 6. ... az emberek vannak a fenntartható fejlődés középpontjában, és ebben a tekintetben olyan világ felé igyekszünk, amelyik igazságos, méltányos és mindenkit magában foglal, ennek érdekében tevékenykedünk együtt, hogy elérjük a fenntartható és mindent felölelő gazdasági növekedést, társadalmi fejlődést és környezetvédelmet, mindenki javára. ...

EU növekedési stratégia

2010-ben kiadott stratégia:

A Bizottság érzékelhetően szűkebben értelmezi és erősen gazdasági szempontoknak veti alá a fenntarthatóságot, sőt szóhasználata sem mindig kedvező:

- “Az Európa 2020 három, egymást kölcsönösen megerősítő prioritást tart szem előtt:
- **Intelligens növekedés:** tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítása.
- **Fenntartható növekedés:** erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság.
- **Inkluzív növekedés:** magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzése.

Zöld gazdaság

7. EAP tervezet hatásvizsgálati dokumentációjának 2. melléklete a '**zöld gazdaság**' gondolatait tartalmazza:

„A zöld gazdaság koncepciója elismeri, hogy az ökoszisztémák, a gazdaság és az emberi jól-lét (és a természeti, ember alkotta, társadalmi és emberi tőke megfelelő típusai) szorosan összekapcsolódnak.”

A három összetevő:

- az **ökoszisztéma**, más néven természeti tőke, amellyel kapcsolatban annak alkalmazkodó-képessége (rezilienciája) a cél;
- a **gazdaság** (a létrehozott, alkotott tőke), amellyel kapcsolatban a cél az erőforrások hatékony használatának elérése;
- és a most **emberi jól-létnek nevezett társadalmi szféra**, amely esetében a társadalmi méltányosság (nyilván a generációkkal kapcsolatos méltányosságra gondolva) és a tisztességes teherelosztás célját kívánjuk elérni.

Példák

1992-es Biológiai Sokféleség Egyezmény 2. Cikkely: **Fenntartható használat** a biológiai sokféleség komponenseinek olyan módon és ütemben történő használatát jelenti, mely nem vezet a biológiai sokféleség hosszú távú csökkenéséhez, ezzel fenntartva a benne lévő lehetőséget a jelen és jövő generációk igényeinek és törekvéseinek kielégítésére.”

2493/2000/EK rendelet 2. cikk: "**fenntartható fejlődés**": az adott népesség életszínvonalának és jólétének javítása az ökoszisztéma kapacitásának határain belül, megőrizve a természeti erőforrásokat és a biológiai sokféleséget a ma és a jövő generációi számára.”

RED irányelv (2003/30/EK irányelv) 2009-nem megújult (2009/28/EK irányelv)
A 17. cikk az első, amelyik a bioüzemanyagokra és a folyékony bio-energiahordozókra vonatkozó **fenntarthatósági kritériumokat** tartalmazza

2371/2002/EK rendelet a halászati erőforrásokról 3. cikk „e) "**fenntartható kiaknázás**": az állomány olyan módon történő kiaknázása, amely az állatállomány jövőbeli kiaknázását nem befolyásolja kedvezőtlenül, és nincs káros hatása a tengeri ökoszisztémára;

Hulladék

Hulladék: bármely anyag vagy tárgy, amelytől birtokosa megválnak, megválni szándékozik vagy megválni köteles

- A hulladék árukénti elismerése: „28. Ezért arra a következtetésre kell jutni, hogy a hulladék, akár hasznosítható, akár nem, „árunak” tekintendő ...” (C-2/90)
- „... nem értelmezhető úgy, mint ami kizárja azon anyagokat vagy tárgyakat a hatálya alól, amelyek gazdasági újrahasználatra alkalmasak.” (C206/88-207/88)
- Palin Granit eset (C-9/00): 43. ... a bányászatból származó maradék kő és érc, illetve feldolgozási meddő birtokosa megválnak vagy megválni szándékozik ezen anyagoktól, így ezek a 75/442. irányelv értelmében hulladéknak minősülnek, ha csak jogszerűen fel nem használja töltelékként ezeket ugyanezen bánya aknafolyósóiban és megfelelő biztosítékot szolgáltatta a vonatkozó anyagok azonosításáról és ezen célra való tényleges hasznosításáról.

A “megválni” kifejezés meghatározó szempont, - 'Erika' jogesetben (C-188/07)

- „45. ... a kérdéses anyag termelési maradék mivolta mellett egy második meghatározó kritérium az anyag előzetes feldolgozás nélküli újrafelhasználásának valószínűsége. Ha az adott anyag újrafelhasználási lehetősége mellett az is megállapítható, hogy annak megvalósítása az anyag birtokosa számára tényleges gazdasági előnnyel jár, akkor az ilyen újrafelhasználás valószínűsége magas. Ebben az esetben a szóban forgó anyag már nem olyan teher, amelytől birtokosa meg kíván válni, hanem valódi terméknek minősül...
- 59 Nyilvánvaló ugyanis, hogy a vízbe ömlött vagy vízzel elegyedett, vagy akár üledékkel keveredett szénhidrogén felhasználása vagy kereskedelmi forgalomba hozatala meglehetősen esetleges, mondhatni hipotetikus. Az is nyilvánvaló, hogy még ha el is fogadjuk, hogy az ilyen felhasználás vagy kereskedelmi forgalomba hozatal technikailag megvalósítható, ez mindenesetre olyan előzetes feldolgozási eljárást feltételezne, amely nemcsak a gazdaságos újrahasznosítástól áll távol, de ezen anyag birtokosa számára valójában jelentős pénzügyi terhet jelentene. Ebből következik, hogy a véletlenül a tengerbe ömlött szénhidrogéneket olyan anyagnak kell tekinteni, melyet birtokosa nem kívánt előállítani, és attól szállítása során – akár akaratlanul – „megválik”, olyannyira, hogy az ilyen anyagot a 75/442 irányelv értelmében hulladéknak kell minősíteni ...”

BAT/leghatékonyabb megoldás

Kvt. 4. § 28. **az elérhető legjobb technika:** a korszerű technikai színvonalnak, és a fenntartható fejlődésnek megfelelő módszer, üzemeltetési eljárás, berendezés, amelyet a kibocsátások, környezetterhelések megelőzése és - amennyiben az nem valósítható meg - csökkentése, valamint a környezet egészére gyakorolt hatás mérséklése érdekében alkalmaznak, és amely a kibocsátások határértékének, illetőleg mértékének megállapítása alapjául szolgál. Ennek értelmezésében:

- - legjobb az, ami a leghatékonyabb a környezet egészének magas szintű védelme érdekében;
- - az elérhető technika az, amelynek fejlesztési szintje lehetővé teszi az érintett ipari ágazatokban történő alkalmazását elfogadható műszaki és gazdasági feltételek mellett, figyelembe véve a költségeket és előnyöket, attól függetlenül, hogy a technikát az országban használják-e vagy előállítják-e és amennyiben az az üzemeltető számára ésszerű módon hozzáférhető;
- - a technika fogalmába beleértendő az alkalmazott technológia és módszer, amelynek alapján a berendezést (technológiát, létesítményt) tervezik, építik, karbantartják, üzemeltetik és működését megszüntetik, a környezet helyreállítását végzik;

Kvt. 4 § 27. leghatékonyabb megoldás: a környezeti, műszaki és gazdasági körülmények között elérhető, legkíméletesebb környezet-igénybevétellel járó tevékenység;

Ht. 7. § (3) összességében legjobb környezeti eredményt biztosító megoldás (Ennek indokoltságát a hulladékképződés és a hulladékgazdálkodási tevékenységek által gyakorolt összhatásokat bemutató életciklus-szemléleten alapuló vizsgálati elemzéssel kell igazolni.)

Jogintézmények

Egyedi jogintézmények, komplex, integrált engedélyezési rendszerek:

- Környezeti hatásvizsgálat
- Egységes környezethasználati engedély (IPPC)
- Környezeti felülvizsgálat

Ezekben tartalom és eljárás sajátos egységet alkot.

Az önkéntes megállapodások

- a szabályozási megállapodás – településrendezési szerződés
- jogkövetési megállapodás (compliance schedule, enforcement undertaking – hatósági szerződés
- szabványosítás
- magatartási kódexek, kézikönyvek (GLP, GAP)
- mediáció

Önkéntes eszközök– ökocímke és társai

Jogkövetkezmények

52. § (1) bekezdése szerint ugyanis: „Jogerős hatósági vagy bírósági határozattal megállapított **tartós környezetkárosodás tényét**, mértékét és jellegét az ingatlan-nyilvántartásban fel kell tüntetni.”
- 102. § „(1) A környezetkárosodásért, illetve a környezetveszélyeztetésért való felelősség - az ellenkező bizonyításáig - annak az ingatlannak a környezetkárosodás, illetve környezetveszélyeztetés bekövetkezésének időpontját követő mindenkori tulajdonosát és birtokosát (használóját) **egyetemlegesen terheli**, amelyen a környezetkárosítást, illetve környezetveszélyeztető magatartást folytatták.” A (2) bekezdés a tulajdonos mentesülhet a felelősség alól, amennyiben „megnevezi az ingatlan tényleges használóját, és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a felelősség nem őt terheli”. **Felelősségi vélelem**
 - A vélelmet kiterjeszti a törvény a nem helyhez kötött (mozgó) környezetszennyező forrás tulajdonosára és birtokosára (használójára) is.
 - **Biztosítás, pénzügyi garanciák.**

És ez így megy tovább (jelentős hatás fogalma, elvek jelentősége, tisztázatlan jogi fogalmak,...)

De nincs jobb út, ez az elérhető legjobb megoldás